

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review):

Aerial Nationalism: A History of Aviation in Thailand

นวกรณ์ สิริทรัพย์อนันต์

วัตถุประสงค์ของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้ที่สนใจในด้านประวัติศาสตร์การบินของประเทศไทย เขียนโดย Edward M. Young ซึ่งกล่าวถึงพัฒนาการในด้านการเดินอากาศของประเทศไทยตั้งแต่ก่อนปีพ.ศ. 2482 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ระบบการบินในประเทศไทยเพิ่งเฟื่องฟู ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า แรกเริ่มเดิมที การเข้ามาของระบบการบินและการเดินอากาศของประเทศไทย เป็นนวัตกรรมที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศแถบทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา โดยมีชนชั้นสูงเป็นสื่อกลาง ทั้งนี้ หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และข้อวิพากษ์ของผู้เขียนในการอธิบายถึงที่มาและวิวัฒนาการการเดินอากาศของประเทศไทยในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะความมั่นคงทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งมีตัวแปรเป็นสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าด้านการทหารของประเทศไทยได้รับการปรับปรุงและมีบทบาทมากขึ้นทั้งในมุมมองของการพัฒนาประเทศและการเพิ่มขีดความสามารถในการป้องกันประเทศอย่างมีนัยยะสำคัญ

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้อธิบายเหตุการณ์และวิวัฒนาการของการเดินอากาศในประเทศไทย ผ่านการยกตัวอย่างและเปรียบเทียบกับระบบการเดินอากาศของประเทศไทยต่าง ๆ ทั่วโลก เพื่อชี้ให้เห็นถึงระดับในการวิวัฒนาการทางการบินไปพร้อมกันกับประวัติศาสตร์โลกในศตวรรษที่ 20 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการมีนวัตกรรมการเดินอากาศในประเทศไทยแถบทวีปเอเชีย เป็นการแสดงสัญลักษณ์ของประเทศมหาอำนาจท่ามกลางการต่อสู้ของข้าอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศ โดยผู้เขียนได้ยกให้ประเทศไทย เป็นตัวอย่างในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงรับนวัตกรรมและการปรับตัวท่ามกลางสงครามควบคู่ไปกับวิวัฒนาการการเดินอากาศจากมิติด้านความมั่นคงสู่มิติด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน

แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะมีเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นการบอกเล่าและอธิบายในเชิงวิพากษ์ประวัติศาสตร์การเดินอากาศของประเทศไทย แต่ผู้เขียนได้ตั้งประเด็นคำถามให้กับผู้อ่านว่า การเดินอากาศของประเทศไทยนั้นแท้จริงแล้วเป็นเพื่อเครื่องมือที่แสดงถึงความทันสมัยและความภาคภูมิใจของประเทศชาติเท่านั้นหรือไม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของการเข้ามามีบทบาทของการเดินอากาศในการรักษาและป้องกันประเทศ กับการสร้างอัตลักษณ์และเกียรติภูมิในกับประเทศอันเป็นผลมาจากการเข้ามามีบทบาทของชนชั้นสูง ซึ่งท้ายที่สุดแล้ว การสร้างเครื่องช่วยการเดินอากาศเชิงพาณิชย์ระหว่างภูมิภาคได้รับการพัฒนาโดยนักบินในยุคสงครามโลกอย่างเลี่ยงไม่ได้

* NAWAPORN SIRISUBANAN

รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เนื้อหาโดยสังเขป

หนังสือเล่มนี้ ได้กล่าวถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการการเดินอากาศของประเทศไทย โดยมีหัวข้อหลัก ได้แก่ การวางรากฐานและที่มาของการเดินอากาศในประเทศไทย (The Foundation), การติดตั้งตัดทอน และการปฏิวัตรระบบการบิน (Re-equipment, Retrenchment, and Revolution), ความก้าวหน้าของการบินพลเรือน (The Growth of Civil Aviation), การเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนผ่านของการเดินเรือในประเทศไทย (Transformation), กองทัพอากาศไทยในสงครามโลกครั้งที่ 2 (The Royal Thai Air Force in World War II) และการบินของประเทศไทยในยุคหลังสงคราม (The Postwar Era)

ผู้เขียนได้อธิบายถึงจุดเริ่มต้นและการวางรากฐานการบินในประเทศไทยในหัวข้อแรกผ่านมุมมองทางประวัติศาสตร์ไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และอธิบายถึงโครงสร้างการวางระบบการบินในระยะแรกด้วยความสามารถของเชื้อพระวงศ์ผู้ซึ่งได้รับการศึกษาเฉพาะด้านทหารอากาศ นำไปสู่การวางโครงสร้างกองทัพอากาศไทยเป็นครั้งแรก ซึ่งเข้าสู่ยุคสงครามโลกครั้งที่ 1 ในรัชกาลที่ 6 และนอกจากนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงบทบาทด้านการเดินอากาศของประเทศไทยหลังการสวรรคตในลักษณะของการเปิดประเด็นที่มีความขัดแย้งที่แม้ว่าประเทศไทยจะสนับสนุนพลเรือนและข้าราชการในการศึกษาต่อต่างประเทศเฉพาะทางด้านการบิน แต่มีข้อกังขาในมิติด้านการทหาร ที่ชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนอยู่ 2 ประเด็น ได้แก่ การพึ่งพาในด้านการนำเข้าเครื่องบินและชิ้นส่วนประกอบ ซึ่งอาจจะได้รับการคว่ำบาตรและกีดกันทางด้านคมนาคม และการขาดความใส่ใจในเรื่องของความต้องการของกองกำลังทหารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในส่วนนี้ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงการวางระบบของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับการบินพลเรือนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์แรกที่ไม่ได้มีไว้เพื่อสงคราม แต่อย่างไรก็ดี การบริการทางการบินพลเรือนนั้นจะได้รับอิทธิพลจากกองทัพอากาศ แต่สิ่งที่ขาดคือทรัพยากรเฉพาะทางที่มั่นคงในการพัฒนาการบินในเวลานั้น

จากหัวข้อดังกล่าวนี้ นำมาสู่ช่วงการเปลี่ยนผ่านในการพัฒนาระบบการบินในประเทศไทย ซึ่งมีการอธิบายเชิงเปรียบเทียบช่วงเวลาที่ผ่านมาอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 ในเวลานั้น ภายหลังการทำพิธีบรมราชาภิเษกพระมหากษัตริย์องค์ใหม่และวิกฤตเศรษฐกิจภายในประเทศ รัชกาลที่ 7 ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการบินเพื่อทำหน้าที่ป้องกันประเทศโดยอาศัยความร่วมมือของทหารบกและทหารเรือ รวมถึงการสร้างภาคภูมิใจให้กับประเทศ พร้อมทั้งสนับสนุนการบินพลเรือนเช่นกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว การพัฒนาระบบการบินดังกล่าวจะต้องอาศัยปัจจัยและวิธีการหลายประการ โดยเริ่มจากการติดตั้งใหม่ (Reequipment) ซึ่งแสดงให้เห็นว่างบประมาณด้านการทหารที่ถูกจำกัด ไม่สามารถซื้อชิ้นส่วนหรืออุปกรณ์ทางการบินได้อย่างมีมาตรฐาน อันเป็นผลมาจากการขาดดุลงบประมาณในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยากลำบากที่จะพัฒนาระบบการบินภายในประเทศท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก แต่ในภายหลังต่อมา พระยาเฉลิมอากาศได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของระบบการบิน โดยเฉพาะการบินเชิงพาณิชย์ซึ่งได้พิจารณาเลือกเครื่องบินและยานยนต์ที่เหมาะสมกับประเทศในเวลานั้น แม้ว่างบประมาณในการใช้จ่ายจะสูงขึ้น และนับเป็นก้าวแรกของการพัฒนาการบินเชิงพาณิชย์ และในที่สุด กองทัพอากาศและการบินพลเรือนได้แยกจากกันอย่างชัดเจน ซึ่งในขณะนั้น เกิดจากการประสบความสำเร็จของบริษัทขนส่งการบินและได้เริ่มขยายเส้นทางการบินไปยังภูมิภาคอื่นมากขึ้น

จนกระทั่งถึงช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศตั้งแต่ห้วงสงครามอินโดจีน จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งส่งผลต่อทิศทางการพัฒนาระบบการบินในประเทศไทยทั้งกองทัพอากาศและการบินพลเรือนเป็นอย่างมาก เป็นเพราะความเชื่อมโยงทางการเมืองและความมั่นคงของประเทศในฐานะที่อยู่

ฝ่ายสัมพันธมิตร ถึงแม้ว่าความบอบช้ำจากสงครามส่งผลให้กองทัพอากาศไทยได้รับผลกระทบอย่างสาหัส แต่เมื่อภายหลังสงครามได้สิ้นสุดลง แกนหลักของกองทัพอากาศนั้น ไม่ได้รับผลกระทบมากตามที่คาดการณ์จึงสามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว และสามารถจัดการฝึกฝนบรรดากองทัพอากาศ ควบคู่ไปกับการขยายตัวของการบินเชิงพาณิชย์

นอกจากนี้ การบินพลเรือนได้พัฒนาและเติบโตขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะสายการบินนานาชาติ ซึ่งเป็นหนึ่งในข้อบ่งชี้ของความสำเร็จและการพัฒนาการทางการบินในประเทศไทย ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าความสำเร็จเหล่านี้ ส่วนหนึ่งได้จากการเข้ามามีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนจากภายนอกประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแถบยุโรป เพื่อส่งเสริมการขยายตัวทั้งกองทัพอากาศและการบินพลเรือน แต่อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งระเบียบทางสังคมและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของประเทศไทยนั้น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ไม่สามารถทำให้กองทัพอากาศและการบินพลเรือนไทย ได้รับการพัฒนาทัดเทียมประเทศมหาอำนาจ จากข้อวิเคราะห์นี้จะเห็นได้ว่า กองทัพอากาศไทยได้รับการฝึกฝนในรูปแบบของการต่อสู้แบบตั้งรับภายใต้ลักษณะของประเทศอาณานิคม ได้แก่ กรณีของสงครามระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับประเทศในแถบคาบสมุทรอินโดจีน และกรณีต่อต้านการรุกรานของกองทัพญี่ปุ่น หากแต่เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศมหาอำนาจในเวลานั้น กองกำลังของประเทศไทยอยู่ในระดับที่ยังไม่สามารถต่อกรได้อย่างเช่น กองกำลังสหรัฐอเมริกา กองกำลังประเทศฝรั่งเศส และกองกำลังประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นต้น ทั้งนี้ ระบบขนส่งทางอากาศ การบินเชิงพาณิชย์ และการบินพลเรือน ได้เข้ามามีบทบาทในระบบขนส่งและชีวิตประจำวันของผู้คนมากขึ้น ทั้งในเรื่องของการขยายเส้นทางการบิน และเครื่องบินในการขนส่ง ซึ่งแสดงออกถึงความทันสมัยของประเทศ (Modernity) และชาตินิยม (Nationalism)

ข้อวิพากษ์

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการทางการบินของประเทศไทยไว้ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยผู้เขียนได้อธิบายเรียงตามลำดับเวลา เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพที่ชัดเจน และเข้าใจถึงที่มาที่ไปในการพัฒนาการทางการบินของไทย อีกทั้งในช่วงแรกของหนังสือเล่มนี้ ผู้อ่านได้ปูพื้นฐานเรื่องราวและให้ผู้อ่านทำความเข้าใจบริบทและจุดประสงค์ของผู้เขียนในหนังสือเล่มนี้ ผ่านคำนำและแผนที่ที่แสดงถึงที่ตั้งฐานกองทัพอากาศ สนามบิน และเส้นทางการบินภายในประเทศไทยในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงในแต่ละบทของหัวข้อหลัก ประกอบไปด้วยหัวข้อย่อยต่าง ๆ และแผนผังโครงสร้างทางการบินในแต่ละหน่วยงานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบินในประเทศไทย

ทั้งนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่าจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของหนังสือเล่มนี้ คือการบอกเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ทางการบินของประเทศไทย ผ่านการยกตัวอย่างเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยและประวัติศาสตร์การเมืองโลกอย่างในกรณีของเหตุการณ์สงครามอินโดจีน และสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นตัวแปรหลักในการกำหนดทิศทางพัฒนาการทางการบิน รวมถึงเหตุการณ์ที่เป็นปัจจัยภายในประเทศ อย่างการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบบประชาธิปไตย และเหตุการณ์กบฏบวรเดช ที่ส่งผลให้ความคิดและทัศนคติของผู้นำในแต่ละสมัย เป็นอีกหนึ่งปัจจัยหลักของวิวัฒนาการทางการบินในประเทศไทย ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนพยายามที่จะสื่อสารให้ผู้อ่านทราบคือ การบินเป็นหนึ่งในแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ของการวิวัฒน์ประเทศและพัฒนาประเทศ ที่ผู้เขียนได้แทรกอยู่ในเรื่องราวและอธิบายเชิงเปรียบเทียบจากตัวบุคคลและเหตุการณ์ที่มี

ความแตกต่างกัน ได้แก่ การพัฒนาระบบกองทัพอากาศและการบินพลเรือนในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 รวมถึงเหตุการณ์ทางการเมืองโลกต่าง ๆ ที่ได้กล่าวในเบื้องต้น

โดยความเห็นส่วนตัวของผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนอธิบายและเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา ตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เป็นหลัก ทำให้บางครั้งเวลาอ่านอาจจะยังเห็นมุมมองที่มีการแสดงการวิพากษ์ของผู้เขียนอย่างชัดเจนในลักษณะของการแสดงความคิดเห็นปรากฏไม่มาก และแทรกในเนื้อหาอย่างกลมกลืน ตัวอย่างเช่น ผู้เขียนได้แสดงข้อวิพากษ์ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการให้บริการทางอากาศในรูปแบบทางการทหาร และเป็นเครื่องมือของการแสดงออกทางชาตินิยม ที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยจะเจริญทัดเทียมนานาชาติได้ หากผลิตเทคโนโลยีและนวัตกรรมนี้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ที่ขัดแย้งกับความเป็นจริงในระยะแรกที่จำเป็นต้องนำเข้าเครื่องมือและเครื่องยนต์เหล่านี้ เพื่อสร้างระบบทางการบินในประเทศไทย ในทางเดียวกันนี้ ผู้เขียนได้เน้นหนักในเรื่องของการเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และประเทศไทยกับต่างประเทศ ที่แสดงถึงศักยภาพทางการบินที่ยังห่างชั้นอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น การนำนวัตกรรมทางการบินจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทยผ่านการพัฒนาการทางทหารในระยะแรกโดยเชื้อพระวงศ์ เป็นต้น

โดยสรุป หนังสือเล่มนี้ สามารถให้คำตอบกับผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์การบินของไทย ผ่านการมุมมองของผู้เขียนซึ่งเป็นชาวต่างประเทศ ที่สะท้อนอีกแง่มุมหนึ่งของการศึกษาวิวัฒนาการทางการบินของประเทศไทยจากการผ่านกาลเวลาตั้งแต่ยุคสงครามโลกไปจนถึงการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในประเทศ ถึงแม้ผู้อ่านจะไม่มีพื้นฐานความรู้ทางการบินมาก่อน ก็สามารถทำความเข้าใจได้ไม่ยาก เพราะหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะปูพื้นฐานความรู้อย่างคร่าวผ่านคำนำและประวัติศาสตร์การบินเบื้องต้นแล้ว ยังประกอบด้วยดัชนีท้ายเล่มหนังสือ ที่ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจรายละเอียดเฉพาะเจาะจง เช่น ชื่อหน่วยงาน บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การบินในประเทศไทย และชื่อเครื่องบินที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

คุณภาพของหนังสือ

หนังสือ Aerial Nationalism เล่มนี้ถือได้ว่าเป็นการปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการด้านการบินในประเทศไทย ซึ่งประกอบไปด้วยหัวข้อและเนื้อหาที่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้ง่าย หากต้องการสืบค้นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์และการบินดังกล่าว ยังผู้ที่มีพื้นฐานอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นในด้านกฎหมายการบิน หรือสาขาอื่น ๆ ในสังคมศาสตร์นั้น สามารถเพิ่มพูนความรู้และมุมมองในมิติประวัติศาสตร์ที่ต่างไปจากเดิมมากขึ้น โดยเฉพาะในมุมมองของการบินในประเทศไทยผ่านประวัติศาสตร์การเมืองในประเทศและการเมืองโลก นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ทิ้งท้ายที่แสดงถึงใจความหลักของหนังสือเล่มนี้ว่า ไม่ว่าพัฒนาการทางการบินในประเทศจะพัฒนาและเติบโตไปได้มากขนาดไหนก็ตาม แต่จุดมุ่งหมายที่แทรกอยู่อย่างมีนัยยะสำคัญตลอดทั้งเล่ม คือความทันสมัยและการแสดงออกถึงความภาคภูมิใจของประเทศชาติผ่านการวิวัฒนาการทางการบิน